

Kohtulahendite kogumik

EUROOPA KOHTU OTSUS (suurkoda)

7. august 2018*

Eelotsusetaotlus – Õigusaktide ühtlustamine – Mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustus – Kolmas direktiiv 90/232/EMÜ – Artikkel 1 – Vastutus kõigile sõitjatele, välja arvatud juhile tekitatud vigastuste korral – Kohustuslik kindlustus – Direktiivide vahetu õigusmõju – Kohustus jätta kohaldamata direktiiviga vastuolus olevad riigisisised õigusnormid – Direktiiviga vastuolus oleva lepingutingimuse kohaldamata jätmine

Kohtuasjas C-122/17,

mille ese on ELTL artikli 267 alusel Court of Appeal'i (apellatsioonikohus, Iirimaa) 2. märtsi 2017. aasta otsusega esitatud eelotsusetaotlus, mis saabus Euroopa Kohtusse 9. märtsil 2017, menetluses

David Smith

versus

Patrick Meade,

Philip Meade,

FBD Insurance plc,

Ireland,

Attorney General,

EUROOPA KOHUS (suurkoda),

koosseisus: president K. Lenaerts, kodade presidendid L. Bay Larsen, T. von Danwitz, J. L. da Cruz Vilaça, A. Rosas ja J. Malenovský, kohtunikud E. Juhász, A. Borg Barthet, A. Arabadjiev (ettekandja), A. Prechal, E. Jarašiūnas, K. Jürimäe ja C. Lycourgos,

kohtujurist: Y. Bot,

kohtusekretär: asekohtusekretär M.-A. Gaudissart,

arvestades kirjalikku menetlust ja 5. veebruari 2018. aasta kohtuistungil esitatut,

* Kohtumenetluse keel: inglise.

arvestades seisukohti, mille esitasid:

- FBD Insurance plc, esindajad: *solicitor* M. Feeny, *advocate* F. X. Burke, F. Duggan, *BL*, J. O'Reilly, *SC*, *advocate* J. Corcoran ja M. Collins, *SC*,
- Ireland, esindaja: S. Purcell, keda abistasid C. Toland, *SC*, T. L. Power, *BL*, ja H. Mohan, *SC*,
- Prantsuse valitsus, esindaja: R. Coesme,
- Madalmaade valitsus, esindajad: M. K. Bulterman ja M. H. S. Gijzen,
- Euroopa Komisjon, esindajad: K.-P. Wojcik ja N. Yerrell,

olles 10. aprilli 2018. aasta kohtuistungil ära kuulanud kohtujuristi ettepaneku,

on teinud järgmise

otsuse

- 1 Eelotsusetaotlus puudutab küsimust, kas liidu õigust tuleb tõlgendada nii, et eraõiguslike isikute vahelises kohtuvaidluses peab liikmesriigi kohus jätma kohaldamata riigisiseseid sätteid ja nendel põhineva lepingutingimuse, mis on vastuolus nõukogu 14. mai 1990. aasta kolmanda direktiivi 90/232/EMÜ mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustust käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (EÜT 1990, L 129, lk 33; ELT eriväljaanne 06/01, lk 249; edaspidi „kolmas direktiiv“) artikliga 1.
- 2 Taotlus on esitatud kohtuvaidluses, mille pooled on ühelt poolt David Smith ning teiselt poolt Patrick ja Philip Meade, FBD Insurance plc (edaspidi „FBD“), Ireland (Iirimaa) ja Attorney General ning mis käsitleb selle kahju hüvitamist, mis tekkis D. Smithile tulenevalt liiklusõnnetusest, milles osales sõiduk, mida juhtis Patrick Meade, mis kuulus Philippe Meade'ile ja mille oli kindlustanud FBD.

Õiguslik raamistik

Liidu õigus

- 3 Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. septembri 2009. aasta direktiiviga 2009/103/EÜ mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse ja sellise vastutuse kindlustamise kohustuse täitmise kohta (ELT 2009, L 263, lk 11) tunnistati kehtetuks nõukogu 24. aprilli 1972. aasta direktiiv 72/166/EMÜ mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustust ja sellise vastutuse kindlustamise kohustuse täitmist käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (EÜT 1972, L 103, lk 1; ELT eriväljaanne 06/01, lk 10; edaspidi „esimene direktiiv“), nõukogu 30. detsembri 1983. aasta teine direktiiv 84/5/EMÜ mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustust käsitlevate liikmesriikide õigusaktide ühtlustamise kohta (EÜT 1984, L 8, lk 17; ELT eriväljaanne 06/07, lk 3; edaspidi „teine direktiiv“) ja kolmas direktiiv. Põhikohtuasja asjaolude asetleidmise kuupäeva silmas pidades tuleb kehtetuks tunnistatud direktiive siiski arvesse võtta.
- 4 Esimese direktiivi artikli 3 lõikes 1 oli sätestatud:

„Iga liikmesriik võtab [...] kõik vajalikud meetmed tagamaks, et nende sõidukite kasutamisel, mille põhiasukoht on tema territooriumil, on tsiviilvastutus kaetud kindlustusega. Kaetud vastutuse ulatus ja kindlustuskaitse tingimused määratakse kindlaks kõnealuste meetmete põhjal.“

- 5 Teise direktiivi artikli 1 lõikes 4 oli sätestatud:

„Iga liikmesriik loob organi või annab volitused mõnele organile, kelle ülesandeks on maksta vähemalt kindlustuskohustuse piires hüvitist varakahjude või isikukahju eest, mille on põhjustanud tundmatu sõiduk või sõiduk, mille puhul ei ole lõikes 1 sätestatud kindlustuskohustus täidetud. [...]“

- 6 Kolmanda direktiivi artikli 1 esimeses lõigus oli ette nähtud:

„[Esimese direktiivi] artikli 3 lõikes 1 nimetatud kindlustus katab vastutuse sõiduki kasutamisel kõigile sõitjatele, välja arvatud juhile tekitatud vigastuste korral [...]“

- 7 Euroopa Kohus tegi 19. aprillil 2007 otsuse Farrell (C-356/05, EU:C:2007:229), milles leidis, et kolmanda direktiivi artiklit 1 tuleb tõlgendada nii, et sellega on vastuolus niisugused riigisisesed õigusnormid nagu põhikohtuasjas käsitletavat Iiri õigusnormid, mille kohaselt mootorsõidukite kohustuslik tsiviilvastutuskindlustus ei hõlma vastutust isikukahju eest, mis tekitab isikutele, keda sõidutatakse mootorsõiduki sellises osas, kuhu ei ole kaassõitjaistet kavandatud ega ehitatud, et see säte vastab kõigile tingimustele, et sellel oleks vahetu mõju, ja et see annab seega õigusi, millele eraõiguslikud isikud võivad liikmesriikide kohtutes vahetult tugineda. Euroopa Kohus asus siiski seisukohale, et liikmesriigi kohus peab kontrollima, kas sellele sätteile võib tugineda sellise asutuse vastu, mis oli kõne all kohtuasjas, milles tehti see kohtuotsus.
- 8 10. oktoobri 2017. aasta otsuses Farrell (C-413/15, EU:C:2017:745) leidis Euroopa Kohus sisuliselt, et eraõiguslikud isikud võivad tugineda kolmanda direktiivi artikli 1 esimesele lõigule asutuse vastu, millele Iirimaa on usaldanud teise direktiivi artikli 1 lõikes 4 nimetatud, avalikes huvides oleva ülesande täitmise ja millel on selleks seaduse kohaselt laiemad volitused võrreldes nendega, mis tulenevad eraõiguslike isikute vahelistele suhetele kohaldatavatest eeskirjadest.

Iiri õigus

- 9 1961. aasta liiklusseaduse (Road Traffic Act 1961) põhikohtuasja faktiliste asjaolude toimumise ajal kehtinud redaktsiooni (edaspidi „1961. aasta seadus“) § 56 lõikes 1 oli ette nähtud, et sõidukijuhil ei ole lubatud üldkasutataval teel mootorsõidukiga sõita, kui puudub kehtiv tunnustatud kindlustuspoliis, mis katab sõiduki hooletust kasutamisest tekkinud kahju, millega kaasneb kohustus maksta kahjuhüvitist mis tahes isikule peale välistatud isiku.
- 10 Seaduse § 56 lõikes 3 oli sätestatud, et sõiduki kasutamine § 56 lõikes 1 sätestatud keeldu rikkudes on kuritegu.
- 11 Kõnealuse seaduse § 65 lõike 1 punkti a kohaselt on sama seaduse § 56 lõike 1 tähenduses „välistatud isik“:

„Igaüks, kes nõuab sellise isikukahju hüvitamist, mis tekkis siis, kui ta viibis asjaomase dokumendiga hõlmatud mootorsõidukis või -sõidukil (või selle haagises või haagisel), mis ei ole ministri määrustes käesoleva lõike jaoks määratletud klassi kuuluv mootorsõiduk või haagis või autorong, kui kõnealused määrused ei laienda reisijate kohustuslikku tsiviilvastutuskindlustust:

- i) mootorsõiduki, mis ei ole suur ühissõiduk, kõikidele osadele, välja arvatud juhul, kui sõiduki sellesse osasse on kavandatud ja ehitatud kaassõitjaistmed, või
- ii) kaassõitjale, kes istub mootorsõidukiga ühendatud haagiselamus, kui selline autorong liigub avalikus kohas.“

- 12 Ministri 1962. aasta määruse kohustusliku liikluskindlustuse kohta (Road Traffic (Compulsory Insurance) Regulations 1962) põhikohtuasja faktiliste asjaolude ajal kehtinud redaktsiooni (edaspidi „ministri 1962. aasta määrus“) artiklis 6 oli sätestatud:

„[1961. aasta seaduse § 65 lõike 1 punkti a] kohaldamise jaoks on määratletud järgmised sõidukid:

- a) kõik mootorsõidukid – välja arvatud mootorjalgrattad –, kuhu on kavandatud ja ehitatud kaassõitjaistmed;

[...]“

Põhikohtuasi ja eelotsuse küsimus

- 13 D. Smith sai 19. juunil 1999. aastal väga raskelt viga, kui kaubik, mille tagaosas teda kaassõitjana sõidutati, põrkas Tullyalleni (Iirimaa) lähedal kokku teise, samuti üldkasutataval teel liikunud sõidukiga. Õnnetuse hetkel kuulus kaubik Philip Meade'ile ja seda juhtis Patrick Meade. Kaubik ei olnud varustatud kinnitatud istmetega sõiduki tagaosas sõidutatavatele kaassõitjatele.
- 14 Liikluskindlustuspoliis lepingu kohta, mille Philip Meade oli FBDga sõlminud, oli õnnetuse ajal kehtiv ja kohaldatavate Iiri õigusnormide kohaselt tunnustatud. Poliis sisaldas tingimust, mille kohaselt kindlustuskaitse kehtib üksnes kaassõitjale, kes istub kinnitatud istmel sõiduki eesosas, ja mille kohaselt on välistatud kindlustuskaitse isikute puhul, keda sõidutatakse kaubiku tagaosas.
- 15 D. Smith esitas High Courtile (kõrge kohus, Iirimaa) Philip ja Patrick Meade'i vastu hagi hooletuse ja kohustuste rikkumise alusel. Poolte nõusolekul kaasas see kohus kostjatena menetlusse FBD, Irelandi ja Attorney Generali.
- 16 Pärast seda, kui FBD-d oli D. Smithi nõuetest teavitatud, keeldus FBD 13. augusti 2001. aasta kirjaga Philip Meade'i eest D. Smithile isikukahju hüvitamast. See kindlustusselts tugines kindlustuspoliisis sisalduvale vastutuse välistamise klauslile ja väitis, et poliis ei hõlma isikukahju, mis on põhjustatud isikutele, keda veetakse kaassõitjana sõiduki osas, kuhu ei ole kaassõitjaistmeid kavandatud ega ehitatud.
- 17 High Court (kõrge kohus) leidis 5. veebruari 2009. aasta otsuses, et Euroopa Kohtu praktikast ja täpsemalt 13. novembri 1990. aasta otsusest Marleasing (C-106/89, EU:C:1990:395) tuleneb, et kooskõlalise tõlgendamise kohustus nõuab käesoleval juhul, et kindlustuskaitse välistamine, mis on ette nähtud 1961. aasta seaduse §-s 65, tuleb jätta arvesse võtmata seoses isikukahjuga, mis on tekitatud isikutele, keda sõidutatakse mootorsõiduki sellises osas, kuhu ei ole kaassõitjaistmeid kavandatud ega ehitatud. Selle kohtuotsusega ja 18. jaanuari 2010. aasta kohtumäärusega tuvastas High Court (kõrge kohus) Philip Meade'i sõlmitud kindlustuslepingus sisalduva välistamisklausli tühisuse.
- 18 High Court (kõrge kohus) kiitis 10. veebruaril 2009 heaks kohtuvälise kokkuleppe, mille FBD ja D. Smith sõlmisid tulenevalt 5. veebruari 2009. aasta kohtuotsusest. Vastavalt sellele kokkuleppele maksis FBD D. Smithile 3 miljonit eurot. FBD-l on selle makse suhtes regressiõigus.
- 19 Menetlus esiteks Philip ja Patrick Meade'i ning teiseks Irelandi ja Attorney Generali suhtes peatati.
- 20 FBD esitas High Courti (kõrge kohus) otsuse ja määruse peale Court of Appealile (apellatsioonikohus, Iirimaa) appellatsioonkaebuse, milles väitis, et esimesena nimetatud kohus kohaldas väärtalt kohtupraktikat, mis tuleneb 13. novembri 1990. aasta kohtuotsusest Marleasing (C-106/89, EU:C:1990:395), ning et selle kohtuotsuse ja -määrusega antakse kolmandale direktiivile teatud

horisontaalne vahetu õigusmõju, arvestades et FBD on eraõiguslik isik. Kindlustusselts täpsustas lisaks, et kui tema apellatsioonkaebus peaks rahuldatama, püüab ta Iiri riigilt tagasi nõuda summa, mille ta maksis D. Smithile.

- 21 Eelotsusetaotluse esitanud kohus juhib tähelepanu sellele, et põhikohtuasja asjaolude asetleidmise ajal olid isikud, keda sõidutati kaubikus, mis ei olnud varustatud kinnitatud istmetega, „välistatud isikud“ nii 1961. aasta seaduse § 65 lõike 1 punkti a alapunkti i kui ka ministri 1962. aasta määruse kohaldamise seisukohast ning et puudus seadusest tulenev kohustus neid Iiri õiguse kohaselt kindlustada. Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab ka, et tunnustatud kindlustuspoliisi omanud sõidukijuhid ei pannud toime kuritegu, kui nad juhtisid sõidukit ilma, et kindlustuskaitse oleks kehtinud isikutele, keda sõidutati sõiduki tagaosas, millel puudusid kinnitatud istmed.
- 22 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib lisaks, et erinevalt kohtuasjast, milles tehti 19. aprilli 2007. aasta kohtuotsus Farrell (C-356/05, EU:C:2007:229), on põhikohtuasjas kindlustusandja ehk FBD eraõiguslik üksus.
- 23 Selle kohtu sõnul jätavad 1961. aasta seaduse § 65 lõike 1 punkt a ja ministri 1962. aasta määruse artikkel 6 sõnaselgelt, ilma vähimagi mitmeti mõistetavusega mootorsõidukite kasutamise kohustusliku tsiviilvastutuskindlustuse alt välja sellised juhtumid, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kus kaassõitjat sõidutatakse mootorsõiduki osas, milles puuduvad kinnitatud istmed. Need sätted vastavad õigusloomepoliitika tahtlikule valikule ja ilmselgelt ei tulene need liikmesriigi seadusandja veast.
- 24 Eelotsusetaotluse esitanud kohus täpsustab, et seetõttu ei ole võimalik neid sätteid tõlgendada viisil, mis oleks kooskõlas kolmanda direktiivi sätetega, kuna see, kui neid tõlgendada erinevalt nende selgest sõnastusest, tähendaks *contra legem* tõlgendamist.
- 25 Neil asjaoludel tekib eelotsusetaotluse esitanud kohtul küsimus, millised kohustused on liidu õiguse alusel liikmesriigi kohtul, kes lahendab eraõiguslike isikute vahelist vaidlust, kui kohaldatavad riigisisised õigusnormid on ilmselgelt vastuolus direktiivi sätetega, mis vastavad kõigile vahetu õigusmõju tekkimiseks nõutavatele tingimustele, ja kui neid riigisiseseid õigusnorme on võimatu tõlgendada direktiiviga kooskõlas oleval viisil.
- 26 Sellega seoses leiab eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Euroopa Kohtu praktikast ja eelkõige 19. aprilli 2016. aasta kohtuotsusest DI (C-441/14, EU:C:2016:278) nähtub, et niisuguses olukorras peab liikmesriigi kohus jätma riigisisese õiguse kohaldamata.
- 27 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on seisukohal, et ta peab seega jätma 1961. aasta seaduse § 65 lõike 1 punkti a ja ministri 1962. aasta määruse artikli 6 kohaldamata niivõrd, kuivõrd need sätted välistavad kindlustuskaitse mootorsõiduki kaassõitjate puhul, keda ei sõidutata kinnitatud istmel.
- 28 Nende õigusnormide kohaldamata jätmine oleks tagasiulatuva mõjuga. Järelikult ei tohiks põhikohtuasjas kõne all olevat kindlustuspoliisi enam käsitada 1961. aasta seaduse § 56 lõike 1 tähenduses „tunnustatud poliisina“. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul panid põhikohtuasjas kõne all oleva sõiduki juht ja omanik neil asjaoludel teoreetiliselt toime kuriteo, kuna esimene juhtis seda sõidukit üldkasutataval teel ilma tunnustatud kindlustuspoliisita ning teine lubas seda sõidukit juhtida, ilma et sellel oleks vastav kindlustuspoliis.
- 29 Eelotsusetaotluse esitanud kohus on siiski seisukohal, et kui välistamisklausel, mis puudutab mootorsõiduki kaassõitjaid, keda ei sõidutata kinnitatud istmel, jäetakse põhikohtuasjas kõne all olevast kindlustuspoliisist välja seetõttu, et see ei ole liidu õigusega kooskõlas, muutuks see poliis automaatselt uuesti 1961. aasta seaduse § 56 lõike 1 tähenduses tunnustatud poliisiks ning Philip ja Patrick Meade'i kriminaalvastutuse probleem kaoks. Eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekib selles kontekstis küsimus, kas 28. märtsi 1996. aasta kohtuotsusest Ruiz Bernáldez (C-129/94,

EU:C:1996:143), 30. juuni 2005. aasta kohtuotsusest Candolin jt (C-537/03, EU:C:2005:417) ning 19. aprilli 2016. aasta kohtuotsusest DI (C-441/14, EU:C:2016:278) ei tulene, et nimetatud klausel ise tuleb välja jätta selle vastuolu tõttu liidu õigusega.

- 30 Ometi tekib küsimus, kas välistamisklausli kohaldamata jätmine ei tähenda sisuliselt, et kolmanda direktiivi artiklile 1 antakse teatud horisontaalne vahetu õigusmõju.
- 31 Eelotsusetaotluse esitanud kohus rõhutab lõpuks, et küsimus, kas ta on kohustatud jätma põhikohtuasjas kõne all oleva kindlustuspoliisi välistamisklausli kohaldamata, ei ole muutunud esemetuks tulenevalt sellest, et FBD ja D. Smith sõlmisid kohtuvälise kokkuleppe. See kohus on seisukohal, et kui käesoleval juhul peaks ta jätma nimetatud klausli kohaldamata, tuleneks sellest, et D. Smith esitas Philip ja Patrick Meade'i vastu hagi õiguspäraselt ning et FBD oli kohustatud neile hüvitist maksma. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et seevastu juhul, kui seda klauslit ei tuleks jätta kohaldamata, oleks FBD-l õigus nõuda liri riigilt selle summa hüvitamist, mille ta maksis D. Smithile kohtuvälise kokkuleppe alusel.
- 32 Neil asjaoludel otsustas Court of Appeal (apellatsioonikohus) menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kui:

- a) kohaldatavates liikmesriigi õigusnormides on ette nähtud, et kohustusliku liikluskindlustuse alt jäävad välja isikud, kelle jaoks ei ole mootorsõidukisse paigaldatud kinnitatud istmeid,
- b) kehtivas kindlustuspoliisis on ette nähtud, et kindlustuskaitse on piiratud kaassõitjatega, keda sõidutatakse kinnitatud istmetel, ja faktiliselt oli selle poliisi näol õnnetuse toimumise ajal tegemist liikmesriigi õiguse tähenduses tunnustatud kindlustuspoliisiga,
- c) kohaldatavad liikmesriigi õigusnormid, milles on ette nähtud selline kindlustuskaitse välistamine, on Euroopa Kohtu varasema otsusega (19. aprilli 2007. aasta kohtuotsus Farrell, C-356/05, EU:C:2007:229) juba tunnustatud liidu õigusega vastuolus olevaks, mistõttu tuleb need jätta kohaldamata, ning
- d) liikmesriigi õigusnormide sõnastus on selline, mis ei võimalda liidu õiguse nõuetega kooskõlalist tõlgendamist,

siis kas kohtumenetluses, mis toimub eraõiguslike isikute ja eraõigusliku kindlustusseltsi vahel seoses 1999. aastal toimunud liiklusõnnetusega, millega põhjustati suur isikukahju kaassõitjale, keda ei sõidutatud kinnitatud istmel, ja milles liikmesriigi kohus on poolte nõusolekul kostjatena kaasanud eraõigusliku kindlustusseltsi ja riigi, [...] on liikmesriigi kohus, kes jätab kohaldamata asjakohased riigisisised õigusnormid, ka kohustatud kohaldamata jätma [...] liikluskindlustuspoliisis sisalduva välistamisklausli või muul moel takistama kindlustusandjat tuginemast asjakohasel ajal kehtinud välistamisklauslile, nii et kannatanu oleks võinud selle poliisi alusel nõuda kahju hüvitamist otse sellelt kindlustusseltsilt? Teise võimalusena: kas selline tulemus oleks sisuliselt võrdväärne direktiivi horisontaalse vahetu õigusmõjuga eraõigusliku isiku suhtes viisil, mis on liidu õigusega keelatud?“

- 33 Euroopa Kohtu kantseleisse 14. septembril 2017 saabunud kirjaga taotles Iirimaa Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 16 kolmanda lõigu alusel, et Euroopa Kohus tuleks kokku suurkojana.

Eelotsuse küsimuse analüüs

- 34 Kõigepealt väärrib märkimist, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on ELTL artiklis 267 sätestatud liikmesriikide kohtute ja Euroopa Kohtu vahelises koostöömenetluses Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule tarvilik vastus, mis võimaldaks viimasel tema menetluses oleva kohtuasja lahendada. Seda arvestades peab Euroopa Kohus talle esitatud küsimused vajaduse korral ümber sõnastama. Lisaks võib Euroopa Kohtul olla vaja arvesse võtta selliseid liidu õigusnorme, millele liikmesriigi kohus ei ole oma küsimuses viidanud (13. oktoobri 2016. aasta kohtuotsus M. ja S., C-303/15, EU:C:2016:771, punkt 16 ja seal viidatud kohtupraktika, ning 31. mai 2018. aasta kohtuotsus Zheng, C-190/17, EU:C:2018:357, punkt 27).
- 35 Sellega seoses ilmneb eelotsusetaotlusest, et eelotsuse küsimus põhineb eeldusel, et Euroopa Kohtu praktikast ja iseäranis 19. aprilli 2016. aasta kohtuotsusest DI (C-441/14, EU:C:2016:278) nähtub, et eelotsusetaotluse esitanud kohus peab põhikohtuasjas jätma kohaldamata 1961. aasta seaduse § 65 lõike 1 punkti a ja ministri 1962. aasta määruse artikli 6, kuna Euroopa Kohus leidis 19. aprilli 2007. aasta otsuses Farrell (C-356/05, EU:C:2007:229) esiteks, et need sätted on vastuolus kolmanda direktiivi artikliga 1, mis vastab kõigile vahetu õigusmõju tekkimiseks nõutavatele tingimustele, ja teiseks, et on võimatu tagada kõnealuste sätete kooskõlaline tõlgendamine, ilma et see tooks kaasa nende tõlgendamise *contra legem*.
- 36 Eelotsusetaotluse esitanud kohtule tarviliku vastuse andmiseks tuleb analüüsida, kas liidu õigust ja eelkõige ELTL artiklit 288 tuleb tõlgendada nii, et eraõiguslike isikute vahelist vaidlust lahendav liikmesriigi kohus, kellel on võimatu anda oma riigisisestele õigusnormidele tõlgendust, mis oleks direktiiviga kooskõlas, on kohustatud jätma kohaldamata oma riigisisest õigusnormid ja lepingutingimuse, mis on vastuolus direktiivi sätetega, mis vastavad kõigile vahetu õigusmõju tekkimiseks nõutavatele tingimustele.
- 37 Selles kontekstis tuleb meelde tuletada, et väljakujunenud kohtupraktikast nähtub, et kui liikmesriigi kohus peab lahendama eraõiguslike isikute vahelist vaidlust, milles ilmneb, et asjaomased riigisisest õigusnormid on liidu õigusega vastuolus, on selle kohtu ülesanne tagada liidu õigusnormidest isikutele tulenevate õiguste kaitse ja nende õigusnormide täielik toime (vt selle kohta 5. oktoobri 2004. aasta kohtuotsus Pfeiffer jt, C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punkt 111; 19. jaanuari 2010. aasta kohtuotsus Küçükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, punkt 45, ning 19. aprilli 2016. aasta kohtuotsus DI, C-441/14, EU:C:2016:278, punkt 29).
- 38 Euroopa Kohus on korduvalt leidnud, et direktiivist tulenev liikmesriikide kohustus saavutada direktiivis ette nähtud tulemus ning liikmesriikide ülesanne võtta kõik vajalikud üld- või erimeetmed, et tagada selle kohustuse täitmine, on siduv kõigile liikmesriikide asutustele, kaasa arvatud kohtutele nende pädevuse raames (vt selle kohta eelkõige 10. aprilli 1984. aasta kohtuotsus von Colson ja Kamann, 14/83, EU:C:1984:153, punkt 26; 19. jaanuari 2010. aasta kohtuotsus Küçükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, punkt 47, ning 19. aprilli 2016. aasta kohtuotsus DI, C-441/14, EU:C:2016:278, punkt 30).
- 39 Sellest järeldub, et riigisisese õiguse kohaldamisel peavad liikmesriigi kohtud seda õigust tõlgendades arvesse võtma riigisisest õigust tervikuna ja kasutama selles õiguses tunnustatud tõlgendusmeetodeid, et tõlgendada seda võimalikult suures ulatuses direktiivi sõnastust ja eesmärki arvestades, et saavutada direktiivis ette nähtud tulemus ning seeläbi täita ELTL artikli 288 kolmanda lõigu nõudeid (vt eelkõige 5. oktoobri 2004. aasta kohtuotsus Pfeiffer jt, C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punktid 113 ja 114; 19. jaanuari 2010. aasta kohtuotsus Küçükdeveci, C-555/07, EU:C:2010:21, punkt 48, ning 19. aprilli 2016. aasta kohtuotsus DI, C-441/14, EU:C:2016:278, punkt 31).
- 40 Euroopa Kohus on siiski leidnud, et riigisisese õiguse kooskõlalise tõlgendamise põhimõttel on teatavad piirid. Nii piiravad õiguse üldpõhimõtted liikmesriigi kohtu kohustust viidata asjakohaste riigisiseste õigusnormide tõlgendamisel ja kohaldamisel liidu õigusele ning see kohustus ei või olla aluseks

riigisisese õiguse *contra legem* tõlgendamisele (vt selle kohta 24. jaanuari 2012. aasta kohtuotsus Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, punkt 25; 15. jaanuari 2014. aasta kohtuotsus Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, punkt 39, ja 19. aprilli 2016. aasta kohtuotsus DI, C-441/14, EU:C:2016:278, punkt 32).

- 41 Küsimus, kas riigisisene säte tuleb juhul, kui see on vastuolus liidu õigusega, jätta kohaldamata, tekib siinkohal üksnes juhul, kui selle sätte kooskõlaline tõlgendamine ei osutu kuidagi võimalikuks (24. jaanuari 2012. aasta kohtuotsus Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, punkt 23, ja 10. oktoobri 2013. aasta kohtuotsus Spedition Welter, C-306/12, EU:C:2013:650, punkt 28).
- 42 Samas on Euroopa Kohus ka järjekindlalt leidnud, et direktiiv iseenesest ei saa tekitada eraõiguslikule isikule kohustusi, mistõttu ei saa direktiivile tema vastu sellisena tugineda (vt eelkõige 26. veebruari 1986. aasta kohtuotsus Marshall, 152/84, EU:C:1986:84, punkt 48; 14. juuli 1994. aasta kohtuotsus Faccini Dori, C-91/92, EU:C:1994:292, punkt 20, ning 5. oktoobri 2004. aasta kohtuotsus Pfeiffer jt, C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punkt 108). See, kui õigust tugineda üle võtmata või ebaõigesti üle võetud direktiivi sättele laiendada eraõiguslike isikute vaheliste suhete valdkonnale, tähendaks nimelt, et Euroopa Liidule omistataks pädevus kehtestada vahetu õigusmõjuga kohustusi eraõiguslikele isikutele, samas kui tal on see pädevus üksnes valdkondades, milles tal on volitused võtta vastu määruseid (vt selle kohta 14. juuli 1994. aasta kohtuotsus Faccini Dori, C-91/92, EU:C:1994:292, punkt 24).
- 43 Seega isegi direktiivi selget, täpset ja tingimusteta sätet, mille eesmärk on anda eraõiguslikele isikutele õigusi või panna neile kohustusi, ei saa sellisena kohaldada menetluses, mille pooled on üksnes eraõiguslikud isikud (5. oktoobri 2004. aasta kohtuotsus Pfeiffer jt, C-397/01–C-403/01, EU:C:2004:584, punkt 109; 24. jaanuari 2012. aasta kohtuotsus Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, punkt 42, ning 15. jaanuari 2014. aasta kohtuotsus Association de médiation sociale, C-176/12, EU:C:2014:2, punkt 36).
- 44 Euroopa Kohus on sõnaselgelt leidnud, et eraõiguslike isikute vahelises vaidluses ei saa direktiivile tugineda selleks, et jätta kohaldamata liikmesriigi õigusnormid, mis on selle direktiiviga vastuolus (vt selle kohta 27. veebruari 2014. aasta kohtuotsus OSA, C-351/12, EU:C:2014:110, punkt 48).
- 45 Liikmesriigi kohus on nimelt kohustatud direktiiviga vastuolus oleva riigisisese sätte kohaldamata jätma üksnes juhul, kui direktiivile tuginetakse liikmesriigi, tema haldusorganite, sealhulgas detsentraliseeritud ametiasutuste vastu või organite või üksuste vastu, mis alluvad riigile või on riigi kontrolli all või millele on liikmesriik usaldanud avalikes huvides oleva ülesande täitmise ja millel on selleks laiemad volitused võrreldes nendega, mis tulenevad eraõiguslike isikute vahelistele suhetele kohaldatavatest eeskirjadest (vt selle kohta 24. jaanuari 2012. aasta kohtuotsus Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, punktid 40 ja 41; 25. juuni 2015. aasta kohtuotsus Indélio ir investicijų draudimas ja Nemaniūnas, C-671/13, EU:C:2015:418, punktid 59 ja 60, ning 10. oktoobri 2017. aasta kohtuotsus Farrell, C-413/15, EU:C:2017:745, punktid 32–42).
- 46 Mis puudutab 19. aprilli 2016. aasta kohtuotsust DI (C-441/14, EU:C:2016:278), millele eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab, siis rõhutas Euroopa Kohus selle punktides 35–37, et vanuse alusel diskrimineerimise keelu üldpõhimõte, mitte direktiiv, millega on seda üldpõhimõtet konkretiseeritud seoses töö saamise ja kutsealale pääsemisega, ehk nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT 2000, L 303, lk 16; ELT eriväljaanne 05/04, lk 79), annab eraõiguslikele isikutele õiguse, millele saab sellisena tugineda ning mis isegi eraõiguslike isikute vahelistes vaidlustes kohustab liikmesriigi kohtuid jätma selle põhimõttega vastuolus olevad riigisisesed sätted kohaldamata, kui nad peavad võimatuks tagada nende sätete kooskõlalist tõlgendamist.

- 47 Selle tõlgenduse toetuseks märkis Euroopa Kohus 19. aprilli 2016. aasta kohtuotsuse DI (C-441/14, EU:C:2016:278) punktis 22, et vanuse alusel diskrimineerimise keelu põhimõte tuleneb erinevatest rahvusvahelise õiguse instrumentidest ja liikmesriikide ühistest põhiseaduslikest tavadest ning et nüüd, kui seda põhimõtet on tunnustatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklis 21, tuleb seda pidada liidu õiguse üldpõhimõtteks.
- 48 Põhikohtuasjas käsitletav olukord erineb aga olukorrast, mida puudutas 19. aprilli 2016. aasta kohtuotsus DI (C-441/14, EU:C:2016:278), kuna nagu Madalmaade valitsus ja Euroopa Komisjon märkisid, ei saa kolmanda direktiivi artiklit 1 pidada liidu õiguse üldpõhimõtet konkretiseerivaks.
- 49 Eespool toodud kaalutlustest tuleneb, et eraõiguslike isikute vahelist vaidlust lahendav liikmesriigi kohus, kellel on võimatu anda oma riigisisestele õigusnormidele tõlgendust, mis oleks direktiiviga kooskõlas, ei ole kohustatud ainuüksi liidu õiguse alusel jätma kohaldamata oma riigisiseseid õigusnorme, mis on vastuolus direktiivi sätetega, mis vastavad kõigile vahetu õigusmõju tekkimiseks nõutavatele tingimustele, ja seega laiendama üle võtmata või ebaõigesti üle võetud direktiivi sättele tuginemise õigust eraõiguslike isikute vaheliste suhete valdkonnale.
- 50 Seda järeldust ei sea kahtluse alla 28. märtsi 1996. aasta kohtuotsus Ruiz Bernáldez (C-129/94, EU:C:1996:143) ega 30. juuni 2005. aasta kohtuotsus Candolin jt (C-537/03, EU:C:2005:417), millele eelotsusetaotluse esitanud kohus viitab. Nendes kohtuotsustes otsustas Euroopa Kohus nimelt kohaldatavate liidu õigusnormide tõlgendamise üle, ilma et ta oleks pidanud analüüsima küsimust, kas direktiivile võib tugineda eraõigusliku isiku vastu.
- 51 Käesoleva kohtuotsuse punktis 49 sisalduvat järeldust ei sea kahtluse alla ka 30. aprilli 1996. aasta kohtuotsus CIA Security International (C-194/94, EU:C:1996:172) ega 26. septembri 2000. aasta kohtuotsus Unilever (C-443/98, EU:C:2000:496), millele viitab Iirimaa.
- 52 Kohtuasjades, milles tehti nimetatud kohtuotsused, oli nimelt kõne all eriline olukord, milles riigisiseste tehniliste eeskirjade vastuvõtmisel oli eiratud teatamist ja vastuvõtmise edasilükkamist puudutavaid menetluslikke kohustusi, mis tulenesid nõukogu 28. märtsi 1983. aasta direktiivist 83/189/EMÜ, millega nähakse ette tehnilistest standarditest ja eeskirjadest teatamise kord (EÜT 1983, L 109, lk 8).
- 53 Sellises erilises olukorras leidis Euroopa Kohus sisuliselt, et tehnilised eeskirjad ei olnud kohaldatavad eraõiguslike isikute vahelises kohtuvaidluses, kuna direktiivist 83/189 tulenevate kohustuste täitmata jätmine kujutas endast „menetlusnormi olulist rikkumist“ asjaomase liikmesriigi poolt nende eeskirjade vastuvõtmisel, ning kuna nimetatud direktiiviga ei loodud eraõiguslikele isikutele ei õigusi ega kohustusi, ei määratletud sellega selle õigusnormi materiaalõiguslikku sisu, mille alusel liikmesriigi kohus pidi lahendama tema menetluses oleva vaidluse, mistõttu kohtupraktika, mis käsitleb üle võtmata direktiivile tuginemise õiguse puudumist eraõiguslike isikute vahel, ei olnud niisuguses olukorras asjakohane (vt selle kohta 30. aprilli 1996. aasta kohtuotsus CIA Security International, C-194/94, EU:C:1996:172, punkt 48, ning 26. septembri 2000. aasta kohtuotsus Unilever, C-443/98, EU:C:2000:496, punktid 44, 50 ja 51).
- 54 Põhikohtuasja ei iseloomusta siiski niisugune olukord, nagu on kirjeldatud käesoleva kohtuotsuse kahes eelmises punktis. Kuna kolmanda direktiivi artiklis 1 on seoses mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustusega nimelt ette nähtud kohustus katta kõigile sõitjatele, välja arvatud juhile tekitatud isikukahju, mis tuleneb liiklusest, on selles sätestatud õigusnormi materiaalõiguslik sisu, mistõttu on selle suhtes kohaldatav kohtupraktika, mis käsitleb üle võtmata või ebaõigesti üle võetud direktiivile tuginemise õiguse puudumist eraõiguslike isikute vahel.
- 55 Kõiki eespool toodud kaalutlusi arvestades tuleb järeldada, et põhikohtuasjas ei ole eelotsusetaotluse esitanud kohus, kes peab võimatuks tõlgendada 1961. aasta seaduse § 65 lõike 1 punkti a ja ministri 1962. aasta määruse artiklit 6 kooskõlas kolmanda direktiivi artikliga 1, kohustatud selle kindlakstegemisel, kas D. Smithil oli õigus nõuda FBD-lt hüvitist kahju eest, mis talle tekkis kohtuasja

aluseks oleva liiklusõnnetuse tõttu, jätma ainuüksi kolmanda direktiivi selle sätte alusel kohaldamata kõnealuseid riigisiseseid sätteid ega ka välistamisklauslit, mis kooskõlas nende sätetega sisaldub Philip Meade'i sõlmitud kindlustuslepingus, ja seega laiendama direktiivile tuginemise õigust eraõiguslike isikute vaheliste suhete valdkonnale.

56 Samas väärrib märkimist, et niisuguses olukorras nagu põhikohtuasjas võib pool, keda riigisisese õiguse liidu õigusele mittevastavus kahjustab, või isik, kellele on regressi korras selle poole õigused üle läinud, siiski tugineda 19. novembri 1991. aasta kohtuotsusest Francovich jt (C-6/90 ja C-9/90, EU:C:1991:428) tulenevale kohtupraktikale, et võimaluse korral saada liikmesriigilt kahju eest hüvitist (vt analoogia alusel 19. aprilli 2007. aasta kohtuotsus Farrell, C-356/05, EU:C:2007:229, punkt 43, ja 24. jaanuari 2012. aasta kohtuotsus Dominguez, C-282/10, EU:C:2012:33, punkt 43).

57 Kõike eespool toodut silmas pidades tuleb eelotsuse küsimusele vastata, et:

- liidu õigust ja eelkõige ELTL artiklit 288 tuleb tõlgendada nii, et eraõiguslike isikute vahelist vaidlust lahendav liikmesriigi kohus, kellel on võimatu tõlgendada oma riigisiseseid õigusnorme, mis on vastuolus direktiivi sättega, mis vastab kõigile vahetu õigusmõju tekkimiseks nõutavatele tingimustele, selliselt, et need oleksid selle sättega kooskõlas, ei ole kohustatud jätma ainuüksi liidu õiguse alusel kohaldamata riigisiseseid sätteid ega ka tingimust, mis kooskõlas nende sätetega sisaldub kindlustuslepingus, ning et
- niisuguses olukorras nagu põhikohtuasjas võib pool, keda riigisisese õiguse liidu õigusele mittevastavus kahjustab, või isik, kellele on selle poole õigused regressi korras üle läinud, siiski tugineda 19. novembri 1991. aasta kohtuotsusest Francovich jt (C-6/90 ja C-9/90, EU:C:1991:428) tulenevale kohtupraktikale, et võimaluse korral saada liikmesriigilt kahju eest hüvitist.

Kohtukulud

58 Kuna põhikohtuasja poolte jaoks on käesolev menetlus eelotsusetaotluse esitanud kohtus pooleli oleva asja üks staadium, otsustab kohtukulude jaotuse liikmesriigi kohus. Euroopa Kohtule seisukohtade esitamiseiga seotud kulusid, välja arvatud poolte kohtukulud, ei hüvitata.

Esitatud põhjendustest lähtudes Euroopa Kohus (suurkoda) otsustab:

Liidu õigust ja eelkõige ELTL artiklit 288 tuleb tõlgendada nii, et eraõiguslike isikute vahelist vaidlust lahendav liikmesriigi kohus, kellel on võimatu tõlgendada oma riigisiseseid õigusnorme, mis on vastuolus direktiivi sättega, mis vastab kõigile vahetu õigusmõju tekkimiseks nõutavatele tingimustele, selliselt, et need oleksid selle sättega kooskõlas, ei ole kohustatud jätma ainuüksi liidu õiguse alusel kohaldamata riigisiseseid sätteid ega ka tingimust, mis kooskõlas nende sätetega sisaldub kindlustuslepingus.

Niisuguses olukorras nagu põhikohtuasjas võib pool, keda riigisisese õiguse liidu õigusele mittevastavus kahjustab, või isik, kellele on selle poole õigused regressi korras üle läinud, siiski tugineda 19. novembri 1991. aasta kohtuotsusest Francovich jt (C-6/90 ja C-9/90, EU:C:1991:428) tulenevale kohtupraktikale, et võimaluse korral saada liikmesriigilt kahju eest hüvitist.

Allkirjad